FOJNIČKI RUKOPISNI RJEČNIK U ODNOSU NA LALIĆEV RJEČNIK

LUCIANA BOBAN*
JOSIP GRUBEŠA**
JELENA JURČIĆ***

UDK:
811.124`374:811.163.42`374(497.6)

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
DOI 10.47960/2831-0322.2026.1.30.6

Sažetak

Značajan dio bosanskohercegovačkoga latiniteta čine jezikoslovna djela, gramatike i rječnici latinskoga jezika. Za razliku od gramatika, koje su većinom tiskane neposredno nakon nastanka te su time ostvarile svoju uporabnu svrhu, rječnici su ostali u rukopisu, što je jedan od razloga njihove manje zastupljenosti u znanstvenim istraživanjima. Ovaj rad analizira rječnički fond fojničkoga latinsko-hrvatskoga rukopisnoga rječnika (sredina 19. stoljeća) u odnosu na rječnički fond rukopisnoga trojezičnoga latinsko-talijansko-hrvatskoga rječnika fra Ludovika (Ljudevita) Lalića (kraj 17. stoljeća). U svrhu verifikacije i valorizacije rječničkoga fonda fojničkoga rukopisnoga rječnika natuknice koje nisu evidentirane kod Lalića dodatno su uspoređene s natuknicama Marevićeva *Latinsko-hrvatskoga enciklopedijskoga rječnika* iz 2000. godine. Uzimajući u obzir razlike u strukturi, opsegu i vremenu nastanka fojničkoga rukopisnoga rječnika i Lalićeva rukopisnog rječnika, ova analiza pokušat će odgovoriti na pitanja vjerodostojnosti i svrhe fojničkoga rukopisnoga rječnika te upoznati znanstvenu javnost s njegovim specifičnostima.

Ključne riječi: bosanskohercegovački latinitet, latinski rječnici, Fojnički rukopis, Ludovik Lalić, rječnički fond

* Luciana Boban, Filozofski fakultet, Sveučilište u Mostaru, luciana.boban@ff.sum.ba

** Josip Grubeša, Filozofski fakultet, Sveučilište u Mostaru, josip.grubesa@ff.sum.ba

*** Jelena Jurčić; Filozofski fakultet, Sveučilište u Mostaru, jelena.jurcic@ff.sum.ba

Uvod

Iako su se tijekom vremena kumulirale određene znanstvene spoznaje i nalazi istraživanja, latinitet Bosne i Hercegovine, koji je sporadično trajao tijekom deset stoljeća, ostao je do danas nedovoljno istraženo područje, posebno njegov dio koji se odnosi na djela koja u vremenu nastanka nisu tiskana.[1] Ovaj rad donosi kontrastivnu analizu dvaju jezikoslovnih rukopisnih djela bosanskohercegovačkoga latiniteta: fojnički rukopisni hrvatsko-latinski rječnik i rukopisni latinsko-talijansko-hrvatski rječnik fra Ludovika Lalića. Oba je rječnika u tiskanome obliku kao *editio princeps* priredio Serafin Hrkać, i to: fojnički rukopis s nazivom *Rječnik latinsko-hrvatski (Fojnički manuskript)* 2000. godine, a Lalićev rječnik s nazivom *Dictionarium latino-italico-illyricum* 2007. godine, a za ovo istraživanje korištena su upravo Hrkaćeva izdanja.

Rječnik latinsko hrvatski (Fojnički manuskript)

Rukopisni latinsko-hrvatski rječnik nalazi se u rukopisnome fundusu franjevačkoga samostana u Fojnici. Nisu poznati autor ni vrijeme ni mjesto nastanka, iako se, na temelju grafije, pretpostavlja da je napisan sredinom 19. stoljeća, a na temelju postojanja riječi specifičnih za fojnički kraj (nazivi minerala) pretpostavlja se da je napisan u Fojničkom samostanu.[2] Hrkaćevo tiskano izdanje, nakon popisa riječi prema značenjskim skupinama, kako je navedeno u rukopisu, sadrži i abecedni popis riječi. Pogovor tiskanomu izdanju, koji je napisao Ivo Pranjković, daje vrijedan osvrt na slovopis, pravopis, tvorbu i leksikologiju hrvatskoga rječničkoga fonda. O latinskome rječničkome fondu navedene su samo značenjske skupine: „Rječnik je koncipiran tematski, u dvadeset semantički uglavnom jasno diferenciranih cjelina, i to: *De rebus Divinis aliisque* (*O božanskim i drugim stvarima*), *De Tempore* (*O vremenu*), *De mundo* (*O svijetu*), *De homine* (*O čovjeku*), *De Culina et Cibo* (*O kuhinji i hrani*), *De Arboribus* (*O drveću*), *De Horto* (*O vrtu*), *De Instrumentis* (*O spravama*), *Res Ecclesiasticae* (*Crkvene stvari*), *Res Sanctae* (*Svete stvari*), *De Hominibus* (*O ljudima/muškarcima*), *De hominibus, Faeminisque* (*O muškarcima i ženama*), *De Cognatione* (*O rodbini*), *De Frugibus* (*O plodovima*), *De Refectorio* (*O Blagovaštu*), *De Animalibus Volantibus* (*O letećim životinjama*), *De Imperio* (*O državi*), *Vocabula Locorum* (*Nazivi mjesta*), *Nomina materiarum studii* (*Imena stvari koje se studiraju*)“.[3] Iako je navedeno da je rječnik

[1] Usp. Luciana Boban – Josip Grubeša – Jelena Jurčić, *Polivalentnost latinskog jezika u Bosni i Hercegovini. Specifičnosti latiniteta u Hercegovini*, Sveučilište u Mostaru, Mostar, 2022., str. 13.
[2] Usp. Serafin Hrkać (prir.), *Rječnik latinsko-hrvatski (Fojnički manuskript)*, Pedagoški fakultet, Mostar, 2000., str. 3.
[3] S. Hrkać (prir.), n. dj., str. 175.

koncipiran u dvadeset semantičkih cjelina, navedeno ih je devetnaest. Međutim sam rječnik sadrži ukupno 22 značenjske skupine, a u ovome popisu nisu navedene značenjske skupine *De Habitaculo*, *De animalibus* i *De Lapidibus pretiosis*. U svim značenjskim skupinama ukupno je 2085 natuknica, ne uzimajući u obzir nekoliko slučajeva ponavljanja iste natuknice u različitim skupinama.[4] Pored osnovne karakteristike rječnika s koncepcijom prema značenjskim skupinama, specifično je da se u njemu nalaze gotovo isključivo imenice. U cijelome rječniku mogu se pronaći samo 4 pridjeva[5] te 19 priloga i priložnih izraza, od kojih je jedan u skupini *De Tempore*[6], a ostali u skupini *De Lapidibus pretiosis*[7]. U cijelome rječniku imenice se u pravilu navode tako da im se navedu nominativ i skraćeni genitiv, iako ima nekoliko primjera gdje nije naveden genitiv, s tim da se samo u jednome primjeru navodi rod imenice. U nekoliko primjera riječi grčkoga porijekla nisu prevedene na hrvatski, nego su pojašnjene na latinskome jeziku.

Dictionarium latino-italico-illyricum fra Ljudevita Lalića

Šime Demo o Hrkaćevu izdanju Lalićeva rječnika navodi: „O autoru rječnika zna se malo. Rođen je u Ružićima u Hercegovini, od 1680. do 1697. radio je kao pomoćnik župnika u Tučepima, a umro je najvjerojatnije između 1702. i 1705. godine. U knjižnici franjevačkoga samostana u Omišu čuvaju se dva njegova rukopisna djela: (…). Rječnik je, dakle, sastavljen na prijelazu iz 17. u 18. st., nekoliko desetljeća nakon Mikaljina, Habdelićeva i Belostenčeva leksikografskog rada i nešto prije Della Bellina rječnika. Sadržava petnaestak tisuća natuknica s

[4] Broj natuknica prema značenjskim skupinama: 1. De rebus Divinis aliisque (81), 2. De Tempore (57), 3. De mundo (122), 4. De homine (276), 5. De Habitaculo (220), 6. De Culina et Cibo (202), 7. De Arboribus (80), 8. De Horto (84), 9. De Instrumentis (20), 10. De animalibus (129), 11. Res Ecclesiasticae (51), 12. Res Sanctae (21), 13. De Hominibus (42), 14. De hominibus, Feminisque (38), 15. De Cognatione (85), 16. De Frugibus (29), 17. De Refectorio (68), 18. De Animalibus Volantibus (59), 19. De Imperio (148), 20. Vocabula Locorum (190), 21. Nomina materiarum studii (38), 22. De Lapidibus pretiosis (45).

[5] Rupex, cis – Budalast, Mahnit, neotesan, shita, Nesmotren“ (str. 77) i „Mijops, pis (!) – Kratka vida“ (str. 79) u skupni De Imperio te „Polyposus, a, um – Koi ima krastu u nosu“ (str. 89) u skupini De Lapidibus pretiosis te „Paralellus, i (!) – Jednak“ (str. 24), u skupini De homine, koji se može smatrati pridjevom unatoč tome što se pogrešno navodi u formi imenice. Iako su prevedene kao pridjevi, natuknice „Annularis, is (!) – Parstenski“ (str. 17) i „Auricularis, is (!) – Mali“ (str. 17) smatraju se imenicama, jer prate način navođenja imenica te se u prijevodu odnose na imenicu „prst“, odnosno na vrste prstiju ruke.

[6] Mane – Jutro (str. 9).

[7] „Abdite – Sakrimice, Abscondite – Sakrimice, Absconse – Sakrimice, Ab integro – Iz jedra, od konca, Podpuno, Ab intestato – Brez poslednje Odluke, Abominanter – Oduvno, Abrupte – Iznenada, Abscise – u kratko, Absolute – Svaršeno, Podpuno, Absone – Nesložno, Absurde – Neskladno, neugodno, Abstinenter – Ustegnuto, Abundanter – Obilno Obilato, Abunde – Obilno Obilato, Abusive – Nenavadno, Accidentaliter – Pridohodno, Priloženo, Pristavljeno, Prigodno, Accomodate, ius, e – Zgodno, Podobno, Officiose – Službeno“ (str. 88-89).

latinskim kao polaznim te talijanskim i hrvatskim kao ciljnim jezicima. Riječi su na temelju početnoga slova razvrstane u korpuse i poredane po abecednom redoslijedu toga početnog slova, ali unutar pojedinih slova ne poštuje se abecedni redoslijed. Neke se natuknice ponavljaju, najčešće s ponešto izmijenjenim tekstom. Sama *editio princeps* osim prijepisa rječnika (str. 3–513) sadržava kratak priređivačev pogovor s osnovnim podatcima o autoru i djelu (str. 515–517), te ogledne otiske nekoliko stranica izvornoga rječnika (str. 518–528). Priređivač je natuknice unutar pojedinih slova posložio abecednim slijedom jer u izvorniku takav redoslijed nije postojao. Transkribirao je i ponovljene natuknice, posebno ih označivši."[8] Postoje i različita mišljenja o autoru i vremenu nastanku Lalićeva rječnika, no ona, iako vrijedna, nisu relevantna za ovu analizu.[9]

[8] Šime Demo, „Trojezični rječnik Ludovika Lalića (Ludovicus Lalich: Dictionarium Latino-Italico-Illyricum. Priredio i pogovor napisao Serafin Hrkać, Grude: Matica hrvatska; Mostar: Sveučilište, Institut za latinitet, 2007, 528 str.)", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 34, (2008.), str. 463-464.

[9] „Ponuđeni pregled istovjetnosti i razlika između fra Ljudevitova rukopisa i Mikaljina Blaga dopušta zaključak da je rukopisni slovnik nastao postupkom obrata iz Mikaljina tiskanoga rječnika, s tim sto su fra Ljudevitu na raspolaganju mogli stajati još neki predlošci. Provedenom analizom utvrđen je utjecaj Belostenčeva i Jambrešićeva rječnika. Tim putem nastao je, zapravo, najveći dio rječnika, dok su neke razlike, malobrojne doduše, rezultat fra Ljudevitovih intervencija motiviranih potrebom da se Mikaljin leksički izbor pojasni ili korigira, a mjestimično i proširi." (Darija Gabrić-Bagarić, „Rukopisni rječnik fra Ljudevita – ovisnost i posebnost", *Fluminensia*, 15 (2003.) 2, str. 27.) „Na temelju arhivske građe fra Andrija Nikić pretpostavlja da je Lalić umro prije 1705. g. jer ga nema u nekrolozima koji se službeno vode od 1705. godine u svim samostanima Provincije. Zanimljiva je opaska na prvoj stranici rječnika gdje stoji kako pripada samostanu Omišu koji je sagrađen tek 1714. godine. Iako je lako pronaći objašnjenje kako je rječnik vjerojatno nastao u Tučepima ili u nekoj od župa gdje je fra Ludovik služio, pa kasnije prenesen u Omiš gdje je nadopisana ta prva rečenica, postoje zagovaratelji drugačije godine nastanka. Darija Gabrić-Bagarić je nakon analize rječničkog teksta uočila ovisnost Lalićeva latinskog korpusa o Belostencu i Jambrešiću te tvrdi da je *Dictionarium latino-italico-illyricum* nastao vjerojatno 1742. godine (Gabrić-Bagarić, 2004: 20). Nažalost, u svojoj analizi Gabrić-Bagarić navodi samo par primjera prema kojima izvodi zaključak o Lalićevoj ovisnosti o Belostencu i Jambrešiću što ne može biti pouzdan pokazatelj koje godine je nastao rječnik" (Jelena Ostojić, „Leksikografski postupci fra Ludovika Lalića", *Zbornik o Emeriku Paviću*, zbornik radova, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2014., str. 355). Usp. Luciana Bilić, „Obilježja Lalićeva rječnika", *Susreti*, (2008.) 2, str. 219-229.; Luciana Bilić, „Rječnik fra Ludovika Lalića", *Suvremena pitanja - časopis za prosvjetu i kulturu*, (2009.) 7, str. 84-91; Josip Grubeša, „Glagol u Šitovićevu katalogu i Lalićevu rječniku", Zbornik o Lovri Šitoviću, zbornik radova, Hrvatski studiji Sveučilišta u Mostaru, 2009.,str. 187-194.; Andrija Nikić, „Fra Ljudevit Lalić iz Ružića, prvi hrvatski leksikograf u Herceg-Bosni i njegov rječnik Blago jezika slovinskoga ili Slovnik", *Motrišta*, 13 (1999.), str. 52-64.

Uzorak za analizu i metodologija istraživanja

Kao uzorak za analizu uzeto je šest značenjskih skupina fojničkoga rukopisnoga rječnika (u daljnjemu tekstu: FM), i to tri značenjske skupine koje sadrže crkvene i religijske natuknice (*De rebus Divinis aliisque*, *Res Ecclesiasticae*, *Res Sanctae*) s ukupno 153 natuknice te tri značenjske skupine s natuknicama općega značenja (*De Tempore*, *De Arboribus*, *Nomina materiarum studii*) s ukupno 175 natuknica. Navedene natuknice uspoređene su s fondom Lalićeva rječnika (u daljnjemu tekstu: LR) te su svrstane u tri kategorije: 1. natuknice koje u LR-u imaju isti navod i prijevod, 2. natuknice koje u LR-u imaju različit navod i/ili prijevod te 3. natuknice koje LR uopće ne navodi. Natuknice iz treće kategorije, koje LR ne navodi, uspoređene su s natuknicama Marevićeva *Latinsko-hrvatskog enciklopedijskog rječnika* iz 2000. godine (u daljemu tekstu: ER) te su razvrstane u pet novih kategorije: 1. natuknice koje imaju isti navod i prijevod, 2. natuknice koje uopće nisu navedene, 3. natuknice koje imaju različit navod, a isti prijevod, 4. natuknice koje imaju isti navod, a različit prijevod, 5. natuknice koje imaju različit i navod i prijevod.

Kategorije koje se odnose na isti prijevod uključuju natuknice kojim je barem jedno prijevodno rješenje isto, pri čemu najčešće LR i ER imaju više od jednoga prijevodnoga rješenja. Kategorije koje se odnose na različit navod uključuju kako alternacije *i*/*y*, *e*/*ae*, *e*/*oe* i izostavljanje/dodavanje dvostrukoga suglasnika tako i razlike koje se mogu svrstati u nepravilnosti. Kategorije koje su odnose na različit prijevod uključuju kako sinonimne izraze, koji se odnose na lokalizme i parafraze te razlike prouzrokovane vremenskim odmakom u razvoju jezika, tako i izraze koji imaju potpuno drugo značenje.

Budući da se kod FM-a ne znaju ni autor ni motiv izrade, a pretpostavlja se da bi mogao biti „pomoćni materijal“ nekoga novaka ili klerika, kontrastivna analiza ima za cilj:
- usporedbom FM-a i LR-a donijeti zaključke o pokrivenosti LR-a za određena značenjska područja te o razini polisemije i njezinoj povezanosti sa strukturom djela kod FM-a i LR-a
- usporedbom FM-a i ER-a donijeti zaključke o vjerodostojnosti i ispravnosti natuknica FM-a, odnosno evidentirati nepravilnosti FM-a, s obzirom na to da ER ima više od 200 000 natuknica, gotovo milijun natuknica te da su u njemu zastupljeni klasični, postklasični, neoklasični, srednjovjekovni, novovjeki i najnoviji latinitet: crkveni (biblijski, liturgijski), skolastički, tehnički (kemijsko, botaničko,

zoologijsko, medicinsko, biogenetičko, geologijsko, arheologijsko, povjesničko, zemljopisno, filozofijsko, matematičko i drugo nazivlje).[10]

1. ANALIZA ZNAČENJSKIH SKUPINA S CRKVENOM TERMINOLOGIJOM

Kao značenjske skupine koje sadrže crkvene i religijske natuknice izdvojene su: *De rebus Divinis aliisque* (81 natuknica), *Res Ecclesiasticae* (51 natuknica), *Res Sanctae* (21 natuknica), što čini ukupno 153 natuknice.

1.1. De rebus Divinis aliisque

U značenjskoj skupini *De rebus Divinis aliisque* navedena je 81 natuknica.

Ukupno je 27 natuknica (33,3 %) koje u LR-u imaju isti navod i prijevod, pri čemu u obzir nisu uzete jezične i pravopisne razlike.[11]

Ukupno je 16 natuknica (19,7 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:
- FM: Spiritus S(anctus) – Duh Sveti (5)[12] / LR: spiritus, tus [spirito] duh ciouicij; spiritus, tus, m. g. [spirito] dih (451)
- FM: Sanctus, a, um – Svet (5) / LR: sanctus, a, um [inuiolabile] sto se ne ima pristupiti (431)
- FM: Dei Genitrix, cis – Bogorodica (5) / LR: genitrix, cis [madre] majka, matti; genitrix, tricis, f. g. [genitrice, madre] roditeglica, majka (221)
- FM: Purgatorium, i -m – Čistilo (5) / LR: purgatorium, rij, n. g. [purgatorio] cistilo purgatorio, misto ghdise ghdise (!) dusce ciste mukom (396)
- FM: Aer, ris – Zrak (5) / LR: aere alieno aliquem obstringere [indebitare alcuno] zadusgiti koga, stauit ga ú dúgh; aere alieno obstrictus [indebitato] zadusgen, na, no (22)
- FM: Ecclypsis, is – Pomarćanje (5) / LR: eclipsis, psis, f. g. [eclisse] pomankanie miseca alli sunca (168)
- FM: Plenilunium, i – Uščiap (6) / LR: plenilunium, nij, n. g. [luna pena] uscba, pun misec (368)

[10] Usp. Jozo Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, Matica hrvatska, Zagreb, sv. 1 i 2, 2000. godine.
[11] Deus, i – Bog (5), Trinitas, tis (5) – Trojstvo, Redemptor, ris – Odkupitelj (5), Caelum, i – Nebo (5), Daemon, nis – Vrag (5), Infernus, i – Pako (5), Stella, ae – Zvizda (5), Sol, lis – Sunce (5), Radius, i – Zraka (5), Luna, ae – Misec (5), Iris, dis – Duga (6), Nubes, is – Oblak (6), Grando, nis – Krupa, Grad (6), Nix, vis – Snieg (6), Pluvia, ae – Kiša (6), Ros, ris – Rosa (6), Aestus, us – Vrućina (6), Serenitas, tis – Vedrina (6), Frigus, oris – Studen (6), Procella, ae – Zlo Vreme (6), Tonitru, u – Garmljavina (6), Boreas, ae – Sjever Vitar (6), Eurus, i – Istočni Jug Vitar (6), Fulgur, ris – Munja (6), Ventus, i – Vitar (6), Meridies, ei – Podne (7), Jubar, ris – Svitlost Sunca (7).
[12] U prvome i drugome poglavlju prilikom navođenja natuknica iz FM-a i LR-a u zagradi je naveden broj stranice Hrkaćeva izdanja rukopisa.

- FM: Lux, cis – Svitlost (6) / LR: lux, cis, f. g. [luce] suitlóst; lux, lucis, f. g. [giorno, di] dán; lux, lucis, f. g. [splendore] suitlost sunciana (290)
- FM: Fulmen, nis – Grom (6) / LR: fulmen, nis [lampo, baleno, folgore] siccanie, mugna; fulmen, nis [saietta, fulmine] strila, koja padda s' nebba (216-217)
- FM: Oriens, tis – Vitar od Istoka (6) / LR: oriens, tis, m. g; ortus solis [leuante, oriente] istok, strana od kud sunce istice (341)
- FM: Occidens, tis – Vitar od Zapada (6) / LR: occidens, occidentis, m. g. [ponente, occaso] strana, na koju sunce zahodi (333)
- FM: Tempestas, tis – Grad, Krupa (7) / LR: tempestas, statis, f. g. [tempesta] zlo urime; silla uitra i dasda illi gradda; tempestas, statis, f. g. [tempo; tempo infelice] urime; urime nesrigno (472)
- FM: Tranquilitas, tis – Tihoća (7) / LR: tranquilitas, tatis, f. g. [serenità] uedrina (480)
- FM: Malacia, ae – Tihoća Bonaca (7) / LR: malacia, ciae, f. g. [bonaccia di mare] tiscina morska (294)
- FM: Cometes, te – Zvizda biližita (7) / LR: cometa, tae, m. g. [cometa] repatica zuizda (86)
- FM: Nimbus, i – Kiša s Krupom (7) / LR: nimbus, bi, m. g. [grandine, gragnola] grád, krupe; nimbus, bi, m. g. [tempesta] zlo urime, silla uitra, i dasda, illi gradda (317).

Ukupno je 38 natuknica (46,9 %) koje se u LR-u uopće ne navode[13], od kojih se u ER-u nalaze:

a) 24 natuknice (63,1 %) koje imaju isti navod i prijevod

b) četiri natuknice (10,5 %) koje uopće nisu navedene: Clyma, tis – Zrak pod nebbom (7), Gaxia, ae (!) – Put mlični na nebbu (7), Italo, nis – Ograda oko Miseca (7), Stella Matutina, ae – Danica Zvizda (7)

c) dvije natuknice (5,3 %) koje imaju različit navod, ali isti prijevod:

[13] Deitas, tis – Bozanstvo (5), Unitas, tis – Jedinstvo (5), Omnipotentia, ae – Svemogućstvo (5), Jesus, u, um, u – Isus (5), Creator, ris – Stvoritelj (5), Salvator, ris – Spasitelj (5), Paradisus, i – Raj (5), Angelus, i – Angeo (5), Diabolus, i – Djavo (5), Satana, ae – Sotona (5), Limbus, i – Limbo (5), Novilunium, i – Mladi misec (6), Arcus, us – Duga (6), Nebula, ae – Magla (6), Pruina, ae – Mraz, Slana (6), Zephyrus, i – Zapadnji vruči (6), Auster, i – Jug (6), Caurus, i – Jug (6), Corus, i – Jug (6), Volturnus, i – Jug (6), Septentrio, nis – Tarmutana (7), Africus, i – Vitar garbin (7), Gutta, ae – Kapa Vode (7), Stilla, ae – Kapa Vode (7), Glacies, ei – Mraz (7), Sidus, eris – Zvizda (7), Nubecula, ae – Oblak mali (7), Malacies, ei – Tihoća Bonaca (7), Solis defectus, us – Pomarćane (7), Lunae defectus, us – Pomarć. Misec (7), Stella Matutina, ae – Danica Zvizda (7), Aquilo, nis – Burra Vitar (7), Tartarus, i – Pako (7), Clyma, tis – Zrak pod nebbom (7), Gaxia, ae (!) – Put mlični na nebbu (7), Electrum, i – Jakost od groma (7), Notus – Jug Vitar (7), Italo, nis – Ograda oko Miseca (7).

- FM: Satana, ae – Sotona (5) / ER: „**satanas** (i **sathanas**), ***ae m*** (*hebr.* **haschatan**) 1. *vulg.* protivnik, neprijatelj, suparnik (Boga, pobožnih ljudi), 2. *Tert. Vulg.* sotona, vrag, đavao“ (2828, 2)[14]
- FM: Malacies, ei – Tihoća Bonaca (7) / ER: „**malacia**, ***ae f*** 1. *Caes.* morska tišina, bezvjetarje, bonaca (…)“ (1847, 2)

d) osam natuknica (21 %) koje imaju isti navod, ali različit prijevod:
- FM: Limbus, i – Limbo (5) / ER: „*rel.* pretpakao, čistilište: **~us infantium** čistilište za nekrštenu djecu; **~us patrum** limb otaca koji su iščekivali Krista“ (1773, 1)
- FM: Caurus, i – Jug (6) / ER: „sjeverozapadni vjetar, sjeverozapadnjak“ (421, 1)
- FM: Corus, i – Jug (6) / ER: „v. **caurus**, ***i m***)“ (str. 627, 1. sv.) i prevodi se: „sjeverozapadni vjetar, sjeverozapadnjak“ (421, 1)
- FM: Volturnus, i – Jug (6) / ER: „*geogr. Liv. Sen. Plin.* Vulturn, vjetar s jugositoka, jugo“ (3535, 2)
- FM: Africus, i – Vitar garbin (7) / ER: „1. *meteor. Plin.* i *dr.* jugozapadni vjetar, jugozapadnjak, 2. *mit. Prop*. bog jugozapadnog vjetra“ (111, 1)
- FM: Septentrio, nis – Tarmutana (7) / ER: „3. *met. Cic. Liv.* sjeverni vjetar, sjevernjak (…)“ (2904, 2)
- FM: Tartarus, i – Pako (7) / ER: „*mit. Verg. Hor. Plin. Lucr. Ov.* i *dr.* Tartar, kazniliste u podzemnom svijetu, podzemni svijet (*Verg. Hor.*), mrtvi u podzemnom svijetu (3171, 2)
- FM: Electrum, i – Jakost od groma (7) / ER: „1. *Verg.* i *dr.* jantar; u *pl.* **electra**, *Ov.* privjesak od jantara, 2. *Verg.* bijelo zlato u kojemu je jedna petina srebra (839, 1)

e) nema natuknica koje imaju različit i navod i prijevod.

Oko polovice natuknica iz FM-a uopće nije navedeno u LR-u, trećina natuknica isto je navedena, dok se razlike preostalih natuknica (oko petine) odnose na različite sinonimne ili značenjski srodne izraze. LR ne prati sinonimne izraze navedene u FM-u: *Diabolus* i *Satana*, iako navodi *Daemnon* (vrag), *Arcus*, iako navodi *Iris* (duga), *Auster*, *Caurus*, *Corus* i *Volturnus* (jug) te *Gutta* i *Stilla* (kap vode). „Malacies, ei – Tihoća Bonaca“ pored „malacia, ae“ nije evidentirana ni u LR-u ni u ER-u, pa se može smatrati novotvorenicom autora FM-a, s obzirom na to da je i Pranjković primijetio da je autor FM-a sklon novotvorenicama i u hrvatskome rječničkome fondu.[15] Od 38 natuknica iz FM-a koje LR ne spominje, čak je njih 65 % u ER-u navedeno isto, razlike u navodu odnose se na različitu deklinaciju

[14] U prvome i drugome poglavlju prilikom navođenja natuknica iz ER-a u zagradi je naveden broj stranice te broj sveska, a bold i kurziv navedeni su kako ih navodi ER.

[15] „Ima dosta riječi, osobito 'učenih' i/ili terminološki obilježenih, koje se doimlju kao novotvorenice ili doista jesu novotvorenice (npr. tzv. šulekizmi, ali nisu rijetki autorski neologizmi), npr. *gvozdotegh* (magnes), *zglavac* (artus), *narav ženska* (vulva), *složnoglasje* (symphonia), *lažak* (ožujak), *svojljubnost* (philaeita), *zloričje* (satyra) (…).“ (S. Hrkać (prir.), n. dj., str. 178-179).

(*satana*/*sathanas*, *malacies*/*malacia*), razlike u prijevodu odnose se uglavnom na uže semantičko polje, dok se tek četiri natuknice u ER-u ne nalaze („Clyma, tis – Zrak pod nebbom", „Gaxia, ae (!) – Put mlični na nebbu", „Italo, nis – Ograda oko Miseca", „Stella Matutina, ae – Danica Zvizda"). Može se zaključiti da su natuknice FM-a u ovoj značenjskoj skupini uglavnom vjerodostojne (dokumentirane i u LR-u i u ER-u), ali karakteristične za neolatinitet, odnosno s određenim grafijskim odmakom od klasične norme.

1.2. *Res Ecclesiasticae*

U značenjskoj skupini *Res Ecclesiasticae* navedena je 51 natuknica.

Ukupno je 21 natuknica (41,2 %) koja u LR-u ima isti navod i prijevod, pri čemu nisu uzete u obzir jezične i pravopisne razlike.[16]

Ukupno je šest natuknica (11,8 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:
- FM: Candelabrum, i – Čirak (56) / LR: candelabrum, bri, n. g. [candeliere] cirak; candelabrum, bri, n. g. [candeliere] suitgnak (66)
- FM: Urceolus, i – Gostarica (56) / LR: urceolus, li, m. g. [bocaletto] bukarica, urricic (490)
- FM: Crater, ris – Kameniča vode blag. (57) / LR: crater, teris, m. g. [tazza, coppa, bicchiero] ciasa, kupa, smul (122)
- FM: Cratera, ae – Kameniča vode blag. (57) / LR: cratera, rae, f. g. [tazza, cupa, bicchiero] ciasa, kupa, smul (122)
- FM: Baptisterium, i (!) – Karstenje (57) / LR: baptisterium, ri, n. g. [lauatoio] umiualiste, misto ghdi se umiva (56)
- FM: Turris Camparia, ae – Zvonik (57) / LR: turris, hujus turrsi, f. g. [campanile] zuonik (487).

Ukupno su 24 natuknice (47 %) koje se u LR-u uopće ne navode[17], od kojih se u ER-u nalazi:

[16] Patena, ae – Patena (56), Casula, ae – Paramenta (56), Calix, cis – Kalež (56), Campana, ae – Zvono (56), Imago, nis – Prilika (56), Figura, ae – Prilika (56), Templum, i – Carkva (56), Ecclesia, ae – Carkva (56), Sacellum, i – Carkvica (56), Ampula, ae – Gostarica (56), Altare, ris – Otar (56), Ara, ae – Otar (56), Crux, cis – Križ (56), Cingulum, i – Pahs (56), Thus, ris – Tamjan (56), Sepulcrum, i – Grob (57), Sacrista, ae – Sakrištan (57), Funus, ris – sprovod Martaćki (57), sacrarium, i – Sacristia (57).

[17] Edicula, ae – Carkvica (56), Corporale, lis – Korporal (56), Misale, lis – Misal (56), Planeta, ae – Paramenta (56), Planita, ae – Paramenta (56), Cingulus, i – Pahs (56), Thuribulum, i – Kadionak (56), Ioccera, ae – Kadionak (56), Incensarium, i – Kadionak (56), Icon, nis – Prilika (56), Aqua benedicta – Voda blaž: (56), Aspersorium, i – Skropionica (57), Candela, ae – Svičia (57), Tumulus, i – Grob (57), Lampada, ae – Kandilj (57), Lampas, dis – Kandilj (57), Feretrum, i – Nosilo (57), Editimus, i – Sakrištan (57), Editus, tui (!) – Sakrištan (57), Mystagosus, i – Sacrištan (57), Anabathrum, i – Pripovidaštje (57),

a) 13 natuknica (54,2 %) koje imaju isti navod i prijevod
b) četiri natuknice (16,7 %) koje uopće nisu navedene: Edicula, ae – Carkvica (56), Ioccera, ae – Kadionak (56), Editimus, i – Sakrištan (57), Editus, tui (!) – Sakrištan (57)
c) tri natuknice (12,5 %) koje imaju različit navod, ali isti prijevod:
- FM: Misale, lis – Misal (56) / ER: „**missale**, ***is n*** *nlat.* misna knjiga, misal“ (1933, 2)
- FM: Incensarium, i – Kadionak (56) / ER: „**incendorium**, ***ii n***“ (1450, 1)
- FM: Pollictor, ris – Koi kopa Martve (57) / ER: „**polinctor**, ***oris m*** *sh.* (**sepulturae curator**, ***oris m***) pogrebnik, ukopnik“ (2371, 2)
d) šest natuknica (25 %) koje imaju isti navod, ali različit prijevod:
- FM: Corporale, lis – Korporal (56) / ER: „ubrus na koji se polaže kalež na oltaru“ (622, 1)
- FM: Planeta, ae – Paramenta (56) / ER: „*sh.* (**vestis sacerdotalis**) svećeničko ruho, planita (2354, 2)
- FM: Icon, nis – Prilika (56) / ER: ikona, sveta slika“ (1369, 1)
- FM: Anabathrum, i – Pripovidaštje (57) / ER: „*grč. Iuv.* postolje, podij“ (150, 1)
- FM: Sceletus, i – Kosti Marca (57) / ER: „*Apul.* kostur, mrtvo tijelo, mumija“ (2844, 2)
- FM: Pastophorium, i – Pridvorje Carkveno (57) / ER: „*Hier.* svećenička soba“ (2232, 2)
e) dvije natuknice (8,3%) koje imaju različit i navod i prijevod:
- FM: Planita, ae – Paramenta (56) / ER: „**planeta** (i **planeda**), ***ae f*** *sh.* (**vestis sacerdotalis**) svećeničko ruho, planita (2354, 2)
- FM: Mystagosus, i – Sacrištan (57) / ER: „**mystagogus** (i **mystagogos**), ***i m*** *Cic.* mistagog, uvoditelj u svete tajne, misterije (1998, 2).

Oko polovice natuknica iz FM-a nije uopće navedeno u LR-u, više ih je od 40 % isto navedeno, dok se razlike preostalih natuknica odnose na različite sinonimne ili značenjski srodne izraze, koji se mogu kategorizirati kao lokalizmi ili arhaizmi. LR ne navodi sinonimne izraze iz FM-a: *Edicula*, iako navodi *Sacellum* (crkvica), *Thuribulum*, *Ioccera* i *Incensarium* (kadionik), *Planeta* i *Paramenta*, iako navodi *Casula* (misno ruho), *Icon*, iako navodi *Imago* i *Figura* (ikona), *Lampada* i *Lampas* (staklena posuda s uljem u kojoj gori fitilj), *Editimus*, *Editus* i *Mystagosus*, iako navodi *Sacrista* (sakristan), pri čemu ni ER ne navodi *Editimus* i *Editus*. Od natuknica koje LR ne spominje, u ER-u gotovo polovica ima isti navod i prijevod, dok se razlike u navođenju odnose na postojanje (dvostrukoga) suglasnika (*Misale*/*missale*, *Pollictor*/*polinctor*), ali i promjene u korijenu riječi (*Incensarium* /

Pulpitum, i – Pripovidaštje (57), Sceletus, i – Kosti Marca (57), Sandapila, ae – Nosila (57), Pastophorium, i – Pridvorje Carkveno (57), Pollictor, ris – Koi kopa Martve (57).

incendorium, *Planita* / *planeta* (*planeda*), *Mystagosus* / *mystagogus* (*mystagogos*), koje se mogu smatrati nepravilnostima autora FM-a. Tek se četiri natuknice u ER-u ne nalaze („Edicula, ae – Carkvica", „Ioccera, ae – Kadionak", „Editimus, i – Sakrištan", „Editus, tui (!) – Sakrištan"). Može se zaključiti da su natuknice FM-u u ovoj značenjskoj skupini uglavnom vjerodostojne (dokumentirane i u LR-u i u ER-u), ali i s uočenim nepravilnostima i odmacima od klasične norme.

1.3. *Res Sanctae*

U značenjskoj skupini *Res Sanctae* navedena je 21 natuknica.

Ukupno je pet natuknica (23,8 %) koje u LR-u imaju isti navod i prijevod, pri čemu u obzir nisu uzete jezične i pravopisne razlike.[18]

Ukupno su četiri natuknice (19 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:
- FM: Sacramentum, i – Pris. Sakramenat (58) / LR: sacramentum, ti, n. g. [sacramento] otajstuo; sacramentum, ti, n. g. [sacramento] sacramenat (!), otaistuo sueto (429)
- FM: Absolutio, nis – Odrišenje (58) / LR: absolutio, tionis, f. g. [assolutione, solutione] razdriscenie, razuezanie; absolutio, tionis, f. g. [perfettione: finimento fine] izuarsenie, dospitie, suarsenie (7)
- FM: S. Concio, nis – Pripovidanje (58) / LR: concio, cionis, f. g. [concilio, parlamento] uichie, uichie (!), skúp, zbór, skupstina; concio, cionis, f. g. [predica] pripouist: predika; (..) concio, concionis, f. g. [conuocatione] doziuanie k'sebi, s'kupglienie (96)
- FM: S. Sermo, nis – Pripovidanje (58) / LR: sermo, monis, m. g. [aboccamento] dogouor, razgouor; sermo, monis, m. g. [parlamento, fauella] gouor, gouorenie, besidenie" (442)

Ukupno je 12 natuknica (57,1 %) koje se u LR-u uopće ne navode[19], od kojih se u ER-u nalazi:
a) šest natuknica (50 %) koje imaju isti navod i prijevod
b) jedna natuknica (8,3 %) koja uopće nije navedena: Sinaxis, is – Pričeštjenje (58)
c) nema natuknica koje imaju različit navod, ali isti prijevod
d) tri natuknice (25 %) koje imaju isti navod, ali različit prijevod:

[18] Missa, ae – Missa (58), Baptismus, i – Karštenje (58), Confessio, nis – Ispovid (58), Processio, nis – Procession (58), Poenitentia, ae – Pokora (58).
[19] Sacrum, i – Missa (58), Eucharistia, ae – Pris. Sakramenat (58), Communio, nis – Pričeštjenje (58), Sinaxis, is – Pričeštjenje (58), S. Oleum, i – S. Ulje (58), S. Unctio – S. Pomazanje (58), Supplicatio, nis – Procession (58), Rogatio, nis – Procession (58), Decalogus, i – Zapovid Božja (58), S. Sermo, nis – Pripovidanje (58), Biblia, orum – Sveto pismo (58), Panegyris, is – Govorenje od čie slave (58), Parasceve, es – Veliki Petak (58).

- FM: Supplicatio, nis – Procession (58) / ER: „molitva, svečanost zahvalnosti, obred iskupljenja, javne molitve za sretne događaje“ (3123, 2)
- FM: Rogatio, nis – Procession (58) / ER: „crkvena prošnja, molitva“ (2764, 2)
- FM: Panegyris, is – Govorenje od čie slave (58) / ER: „panegirik, hvalospjev komu“ (2206, 2)

e) dvije natuknice (16,7 %) koje imaju različit i navod i prijevod:
- FM: S. Oleum, i – S. Ulje (58) / ER: „**oleum**, ***i n*** 1. ulje, maslinovo ulje“ (2133, 2)
- FM: S. Unctio – S. Pomazanje (58) / ER: „**unctio**, ***onis f*** (…) 2. *Eccl.* pomazanje, pomast pri zaređenju svećenika, krunjenje kraljeva, podjela sakramenta umirućima“ (3351, 2).

Polovica natuknica iz FM-a nije navedena u LR-u, a samo jedna nije navedena u ER-u („Sinaxis, is – Pričeštjenje“), što pokazuje vjerodostojnost navoda FM-a u ovoj skupini. Razlike u navođenju između FM-a te LR-a i ER-a nastale su samo u slučaju kada FM navodi izraz umjesto riječi (*S. Concio*, *S. Sermo*, *S. Oleum*, *S. Unctio*). S druge strane, LR ponovo ne navodi sinonimne izraze (*Sacrum*, iako navodi *Missa* te *Supplicatio* i *Rogatio*, iako navodi *Processio*). Razlike u prijevodu odnose se uglavnom na polisemne izraze vezane za crkvenu terminologiju (npr. „procesija“ u odnosu na „crkvena prošnja“ ili „molitva“).

2. ANALIZA ZNAČENJSKIH SKUPINA S OPĆOM TERMINOLOGIJOM

Kao značenjske skupine koje sadrže natuknice općega značenja izdvojene su: *De Tempore* (57 natuknica), *De Arboribus* (80 natuknica) i *Nomina materiarum studii* (38 natuknica), što čini ukupno 175 natuknica.

2.1. *De Tempore*

U značenjskoj skupini *De Tempore* navedena je 57 natuknica.

Ukupno je 18 natuknica (31,6 %) koje u LR-u imaju isti navod i prijevod, pri čemu nisu uzete u obzir jezične i pravopisne razlike.[20]

Ukupno je 16 natuknica (28,1 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:
- FM: Aeternitas, tis – Vikovićnjost (8) / LR: aeternitas, tatis, f. g. [perpetuità, eternità] uicnost, uiku uicnost (23)

[20] Tempus, ris – Vrime (8), Annus, i – Godina (8), Ver, ris – Pramalitje (8), Aestas, tis – Ljeto (8), Autumnus, i – Jesen (8), Hyems, is – Zima (8), Januarius, i – Sećanj (8), Majus, i – Svibanj (8), Junius, ii – Lipanj (8), Julius, ii – Sarpanj (8), October, is – Listopad (8), December, ris – Prosinac (8), Aurora, ae – Zora (9), Dies, ei – Dan (9), meridies, ei – Podne (9) , Vesper, ris – Većer (9), Vespera, ae – Većer (9), Nox, ctis – Noć (9).

- FM: Saeculum, i – Vik, 100 godinah (8) / LR: seculum, li [cento anni, secolo] sto godista; seculum, li, n. g. [cento anni, secolo] sto godina; seculum, seculi, n. g. [secolo] uik, uik urime od sto godina (437)
- FM: Aetas, tis – Dob (8) / LR: astas, tatis, f. g. [età] urime ciouicie, uik ciouicji; aetate mea [a miei di] za moga sgiuota (23)
- FM: Bien(n)ium, i – Dva godišta (8) / LR: biennium, nii [due anni] dui godine, urime od dui godine; biennium, bienii, n. g. [spatio di due anni] urime od dui godine (58)
- FM: Trien(n)ium, i – Tri godišta (8) / LR: triennium [tre anni] trigodine; triennium, trienni, n. g. [spatio di tre anni] urime od tri godine (483)
- FM: Quadrien(n)ium, i – 4. godišta (8) / LR: quadriennium, nij [quatro anni] cetiri lita, cetiri godista; quadriennium, quadriennii [spatio di quattro anni] urimeod cetiri godine (398)
- FM: Quinquen(n)ium, i – 5. godištah (8) / LR: quinquennium, ni (!) [cinque anni] pet godista; quinquennium, nii, n. g. [spatio di cinque anni] urime od pet godina; quinquennium, nnii, n. g. [spatio di cinque anni] urime od pet goddina (401)
- FM: Martius, i – Lažak (8) / LR: martius, ii, m. g. [mese di marzo] misec: osgiujak: marac (298)
- FM: Augustus, i – Kolovoz (8) / LR: augustus, sti, m. g. [agosto mese] agust (!) misec; augustus, sti, m. g. [imperatore] cezar (53)
- FM: Septender (!), is – Rujan (8) / LR: september, ris, m. g. [settembre] setembar misec ruian (441)
- FM: Mane – Jutro (9) / LR: mané – adverb. [la mattina] izutra (296)
- FM: Crepusculum, i – Mrak (9) / LR: crepusculum, li, n. g. [trá il chiaro, & oscuro] suitlóst od zore, al od uecera (123)
- FM: Hora, ae – Sat ćas (9) / LR: hora, rae, f. g. [hora] dobba, urra; hora, rae, f. g. [hora] urra, urime (230)
- FM: Semi-hora, ae – Po-sata (9) / LR: semihora, rae [mezza hora] po sahata; semihora, rae, f. g. [mezza hora] po urre (438)
- FM: Diluculum, i – Ranno prid zoru (9) / LR: diluculum, li, n. g. [aurora, alba] suichianie; suanutie; zora (153)
- FM: Polus, i – Kraj Neba (9) / LR: polus, li, m. g. [polo] uarh od nebba, okolo koga urritise sue nebbo (370)

Ukupno su 23 natuknice (40,3 %) koje se u LR-u uopće ne navode[21], od kojih se u ER-u nalazi:

[21] Semestre, is – Po godine (8), Mensis, is – Misec jedan (8), Februarius, i – Veljaća (8), November, ris – Studeni (8), Septimana, ae – Nedilja danah (8), Haebdomada, ae – Nedilja danah (8), Dies Domesticus – Nedilja (8), Dies, solis – Nedilja (8), Dies Lunae – Ponediljak (9), Dies Martis – Utorak (9), Dies Mercurii – Srieda (9), Dies Iovis – Četvrtak (9), Dies

a) 15 natuknica (65,2 %) koje imaju isti navod i prijevod
b) tri natuknice (13 %) koje uopće nisu navedene: Haebdomada, ae – Nedilja danah (8), Nox sublustris – Noć vićna (9), Iriones, um – Vlašić (9)
c) dvije natuknice (8,7 %) koje imaju različit navod, ali isti prijevod:
- FM: Dies Domesticus – Nedilja (8) / ER: „ *sh.* **~es dominica** ili **~es solis**“ (746, 1)
- FM: Dies saturni – Subota (9) / ER: „**Saturnus**, ***i m*** 1. *mit. Verg. Ov.* i *dr.* Saturn, rimska identifikacija grčkog boga Krona, smatran ocem Jupitera, Neptuna i Plutona, bog usjeva, kasnije i vremena, žena mu Ops; **~i sacra dies**, *Tib.* Saturnov sveti dan (=subota)“ (2834, 2)
d) tri natuknice (13 %) koje imaju isti navod, ali različit prijevod:
- FM: Gallicinium – Orozi (9) / ER: „1. pijev pjetla, kukurikanje, 2. Apul. Petr. Amm. i dr. onaj dio noći kada zapjevaju pijevci, rana zora“ (1206, 1)
- FM: Quadrans, tis – Čerjek Četvart (9) / ER: „8. *Solin.* a) vremenska mjera, četvrtina dana = šest sati, b) četvrtina sata“ (2569, 2)
- FM: Cyclus, i – okrug (9) / ER: „*grč.* 1. krug (…), 2. *astr.* vremenski period koji se vraća i ponavlja, ciklus“ (665, 1).
e) nema natuknica koje imaju različit i navod i prijevod.

Manje od polovice FM natuknica (40 %) LR ne navodi, a razlike u prijevodu uglavnom se odnose na parafraze ili polisemiju, dok se jedini primjer razlike u navođenju odnosi na nepravilnost FM-a (*Septender*/*september*). LR ne navodi nijedan od sinonimnih izraza FM-a: *Septimana* i *Haebdomada* (tjedan) (pri čemu ni ER ne evidentira *Haebdomada*), te *Eos*, iako navodi *Aurora* (zora). Od natuknica iz FM-a koje LR ne navodi većina ih ima isti navod i prijevod kao ER, dva primjera razlike u navodu nastala su u slučaju kada FM navodi izraz umjesto riječi (*Dies Domesticus*, *Dies saturni*), dok se razlike u prijevodu odnose na arhaizme i arhaistične izraze, prouzrokovanje vremenskih odmakom između FM-a i ER-a. Samo tri natuknice ER ne navodi („Haebdomada, ae – Nedilja danah“, „Nox sublustris – Noć vićna“, „Iriones, um – Vlašić“), što govori o vjerodostojnosti FM-a.

2.2. *De Arboribus*

U značenjskoj skupini *De Arboribus* navedeno je 80 natuknica.

Veneris – Petak (9), Dies sabbati – Subota (9), Dies saturni – Subota (9), Eos, ois – Zora (9), Gallicinium – Orozi (9), Quadrans, tis – Čerjek Četvart (9), Nox intempesta – Po noć (9), Nox sublustris – Noć vićna (9), Nox illunis, is – Noć mračna (9), Iriones, um – Vlašić (9), Cyclus, i – okrug (9).

Ukupno je 12 natuknica (15 %) koje u LR-u imaju isti navod i prijevod, pri čemu nisu uzete u obzir jezične i pravopisne razlike.[22]

Ukupno je šest natuknica (7,5 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:
- FM: Arbor, oris – Stablo (43) / LR: arbor felix [albero fertile] uojka (!) plodna, uogka plodna; arbor infelix [albero sterile] uoika (!) neplodna, uogka neplodna; arbor, arboris, f. g. [arbore] cablo (42)
- FM: Folium, i – List (43) / LR: folium, ii [foglio di carta] list karte (209)
- FM: Populus tremula, ae – Jasika (43) / LR: populus, li, f. g. [popolo nero albero] iagnet dub; populus, li, m. g. [populo] puk, mnostuo gliudi (371)
- FM: Populus, i – Topola (43) / LR: populus, li, f. g. [popolo nero albero] iagnet dub; populus, li, m. g. [populo] puk, mnostuo gliudi (371)
- FM: Racemus, i – Grozd (45) / LR: racemus, mi, m. g. [racemo, graspo d' uua] ceuglia grozdia (404)
- FM: Labrusca, ae – Divie Grozdje (45) / LR: labrusca, labruscae, f. g. [lambrusca uite saluatica] diuia loza loznica (277).

Ukupno su 62 natuknice (77,5 %) koje se u LR uopće ne navode [23], od kojih se u ER-u nalaze:
a) 24 natuknice (38,7 %) koje imaju isti navod i prijevod

[22] Ramus, i – Grana (43), Lignum, i – Darvo (43), Ulmus, i – Briest (43), Cornus, i – Drienovina (43), Prunus, i – Sljiva (44), Sorbus, i – Oskoruša (44), Nux, cis – Ora (44), Oliva, ae – Maslina (44), Hedera, ae – Barštan (45), Ficus, ci – Smokva (44), Spina, ae – Tarnje, Drača (45), Nux, cis – Ora (45).

[23] Cortex, cis – Korra (43), Truncus, ci – Panj (43), Stipes, tis – Klada (43), Abies, tis – Jelica (43), Pinus, i – Bor (43), fagus, i – Bukva (43), Quercus, ci (!) – Rast (43), Platanus, i – Jablan (43), Ornus, i – Javor (43), Tillia, ae – Lippa (43), Carpšinus, i – Grab, Drin (43), Opulus, i – Klen (43), Traxinus, i – Jasjen (43), Oxicantha, ae – Glogovina (43), Salix, cis – Varba (43), Betula, ae – Breza (43), Corylus, i – Ljeskovina (43), Crategus, i – Brekinja (43), Ilex, cis – Rakitovina (43), Juniperus, i – Smreka (43), Faexus, i – Tissovina (44), Malus, i – Jabuka (44), Pirus, i – Kruška (44), Cerasus, i – Trešnja (44), Merasus, i – Višnja (44), Cidonea, ae – Tunja (44), Juglans, tis – Ora (44), Morus, i – Dud, Murva (44), Persica, cae – Praška šeftelia (44), Perssicus, i – Praška šeftelia (isto tj.darvo) (44), Bricocolus, i – Kajsia (44), Amigdala, ae – Bajam (44), Amigdalus, i – Bajam (44), Malogranatum, i – Šipak (44), Castanea, ae – Kosčian (44), Buxus, i – Šimšir (44), Ramale, is – Grana osičena (44), Rubus, i – Kupina (44), Frons, dis – List (44), Quisquitiae, arum – listje opanuto (44), Cypressus, si – Cipres (44), Robur, oris – Rast (44), Laurus, i – Lovorika (44), Sambucus, i – Zovina (44), Genestra, ae – Barnistra (45), Vepres, tis – Tarnje (45), Sentis, tis – Tarnje (45), Malus punica, ae – Šipak (45), Vitis, tis – Loza (45), Palmes, tis – Grana (45), Sarmentum, i – Grana Osičena (45), Acimus, i – Zarno Grozdja (45), Alnus, i – Jeha (45), Achras, dis – Terpika ruska drevo, Drevo Kruške (45), Unedo, dis – Divia Jabuka (45), Frons Smilax, cis – Bob, Tissovina (45), Sapinus, i - Jelica, 2. Trupina jelova od grana (45), Sappium, ii – Jela (45), Cydonius, ii – Tunja (45), Retae, arum – Šume na obali, koja lagiama smetaju (45), Rumpus – Kallem, šipka, mladica (45), Resex, ecis – Šipka za prikalamit na drugomu darvu (45).

b) četiri natuknice (6,4 %) koje uopće nisu navedene: Oxicantha, ae – Glogovina (43), Bricocolus, i – Kajsia (44), Quisquitiae, arum – listje opanuto (44), Malus punica, ae – Šipak (45)
c) 11 natuknica (17,7 %) koje imaju različit navod, ali isti prijevod:
- FM: Tillia, ae – Lippa (43) / ER: „**Tilia**, ***ae f***" (3231, 2)
- FM: Carpšinus, i – Grab, Drin (43) / ER: „**carpinus**, ***i f***" (408, 1)
- FM: Traxinus, i – Jasjen (43) / ER: „**fraxinus**, ***i f***" (1158, 1)
- FM: Betula, ae – Breza (43) / ER: „**betulla**, ***ae f***" (325, 1)
- FM: Merasus, i – Višnja (44) / ER: „**merasa**, *ae f*" (1900, 2)
- FM: Amigdala, ae – Bajam (44) / ER: „**amygdala**, ***ae f***" (149, 1)
- FM: Amigdalus, i – Bajam (44) / ER: „**amygdala**, ***ae f***" (149, 1)
- FM: Faexus, i – Tissovina (44) / ER: **taxus**, ***i f*** (3174, 2)
- FM: Sappium, ii – Jela (45) / ER: „**sappinus**, ***i f***" (2823, 2)
- FM: Frons Smilax, cis – Bob, Tissovina (45) / ER: „**smilax**, ***acis f*** (2956, 2)
- FM: Sapinus, i - Jelica, 2. Trupina jelova od grana (45) / ER: „**sappinus**, ***i f*** (2823, 2

d) 15 natuknica (24,2 %) ima isti navod, ali različit prijevod:
- FM: Stipes, tis – Klada (43) / ER: „1. *Caes.* i *dr.* 1. stablo, deblo, trup (…), 2. *pjes. Ov.* stablo, biljka, stabljika, 3. *Luc.* grana (velika), 4. *Caes.* i *dr.* kolac, motka (…), 6. (*sic!*) *Verg.* štap, kočić, 7. *Sen.* toljaga, buzdovan, 8. Ov. ugarak, nagorjelo drvo, 9. Ov. i dr. drvo, drvlje, 10. fig. Pei. Ter. Cic. beadk, budala, glupan (…), 11. *bot.* držak, stapka, 12. *bot.* srčak, ćapur, dio gljive na kojem stoji klobuk, 13. *bot.* nerazgranjeno stablo u nekih jednosupnica" (3030, 2)
- FM: Platanus, i – Jablan (43) / ER: „*bot.* platana" (2356, 2)
- FM: Opulus, i – Klen (43) / ER: „*bot. Varr. Plin. Col.* vrsta javora" (2156, 2)
- FM: Ilex, cis – Rakitovina (43) / ER: „1. *bot. Verg. Gell. Hor.* i *dr.* cer, cerovo drvo, 2. *fig. Mart.* Hrastov žir, želud" (1382, 1)
- FM: Persica, cae – Praška šeftelia (44) / ER: „*bot.* breskva" (2302, 2)
- FM: Castanea, ae – Kosčian (44) / ER: „*bot. Plin.* drvo i plod kestena" (412, 1)
- FM: Ramale, is – Grana osičena (44) / ER: „*Ov.* suha grana; u *pl.* **ramalis** (sic!), ***ium n*** suho granje" (2620, 2)
- FM: Genestra, ae – Barnistra (45) / ER: „*bot. Verg.* i *dr.* genista, žuka; vlakno žuke kojim se veže vinograd" (1222, 1)
- FM: Sarmentum, i – Grana Osičena (45) / ER: „1. okresine, grančice loze (…), 2. granje, šušanj" (2827, 2)
- FM: Achras, dis – Terpika ruska drevo, Drevo Kruške (45) / ER: „drvo divlje kruške" (75, 1)
- FM: Unedo, dis – Divia Jabuka (45) prevodi se: 1. *bot. Plin.* planika (**Arbutus unedo**), 2. *Plin.* i *dr.* maginja, plod planike" (3355, 2)
- FM: Cydonius, ii – Tunja (45) / ER: „dunjino stablo" (665, 1)

- FM: Retae, arum – Šume na obali, koja lagiama smetaju (45) / ER: „*Gell.* stabla nad koritom rijeke koja sprječavaju plovidbu“ (2731, 2)
- FM: Rumpus – Kallem, šipka, mladica (45) / ER: „*Varr.* 1. mladica vinove loze, 2. obični trsni kolac koji zabijen uz trs počinje rasti“ (2780, 2)
- FM: Resex, ecis – Šipka za prikalamit na drugomu darvu (45) / ER: „1. Col. panj, krnjadak, odlomak odrezane loze, rozgva, 2. reznik, reznica“ (2717, 2)

e) šest natuknica (9,7%) ima različit i navod i prijevod:
- FM: Crategus, i – Brekinja (43) / ER: „**crategon**, ***onis f*** *grč. Plin.* grčko ime česmice ili božikovine, v. **aquifolia**“ te „**crataegum**, ***i n*** *grč. Plin.* koštica ploda šimširovine“ (632, 1)
- FM: Juniperus, i – Smreka (43) / ER: „**iuniperus** (i **iunipirus**) ***i f*** *bot. Verg.* i *dr.* borovica“ (1666, 1)
- FM: Cidonea, ae – Tunja (44) / ER: „**cydonius**, ***ii f*** *subst. Bot. Pall.* dunjino stablo“ (665, 1)
- FM: Perssicus, i – Praška šeftelia (isto tj.darvo) (44) / ER: „**persica**, ***ae f*** *bot.* breskva“ (2302, 2)
- FM: Cypressus, si – Cipres (44) / ER: „**cupressus**, ***i*** i ***us f*** 1. čempresovo stablo, čempres“ (655, 1)
- FM: Acimus, i – Zarno Grozdja (45) / ER: „**acinus**, ***i m*** *Plin.* 1. bobica, jagodica, 2. sjemenka, zrnce“ (76, 1).

Čak se više od tri četvrtine natuknica (77,5 %) FM-a ne nalazi u LR-u, a razlike u prijevodu natuknica koje se nalaze i u FM-u i u LR-u odnose se na fitonimne lokalizme, koji se razlikuju i zbog mjesta korištenja (Hercegovina, Fojnica) i zbog vremenskoga odmaka između FM-a i LR-a. Sve natuknice koje LR ne navodi nalaze se u ER-u (osim: „Oxicantha, ae – Glogovina“, „Bricocolus, i – Kajsia“, „Quisquitiae, arum – listje opanuto“, „Malus punica, ae – Šipak“), što ide u prilog vjerodostojnosti FM-a. Razlike u navođenju odnose se na grafijska odstupanja od klasičnoga latiniteta (postojanje dvostrukoga suglasnika, pisanje diftonga i *y*, promjena deklinacije promjenom završetka riječi). Razlike u prijevodu istovjetne su s razlikama u odnosu na LR, u kontekstu postojanja sinonimnih riječi i izraza kod fitonima.

2.3. *Nomina materiarum studii*

U značenjskoj skupini *Nomina materiarum studii* navedeno je 38 natuknica.

Nema nijedna natuknica koja u LR-u ima isti navod i prijevod, ne uzimajući u obzir jezične i pravopisne razlike.

Ukupno je 12 natuknica (31,6 %) koje u LR-u imaju drugačiji navod i/ili prijevod:

- FM: Palestra, ae – Skulla (87) / LR: palestra, strae, f. g. [lotta] aruanie, riuanie (344)
- FM: Diploma, ae – Pismo od Oblasti (87) / LR: diploma, diplomatis, n. g. [bolla papale] papina kgniga: papino pismo; diploma, hoc diploma, diplomatis, n. g. [patente scrittura puplica (!)] pismo opchieno od gospode (154)
- FM: Problema, tis – Svarhu šta iztražuje (87) / LR: problema, tis, n. g. [problema, parlare dubioso] pricica kojom se istina ischie (384)
- FM: Phisica, ae – Siloslovlje (87) / LR: physica, cae, f. g. explicatio naturae [fisica, scienza di cose naturali] znanie, poznanie stuari narauni; istomacenie naraui (364)
- FM: Geometria – Zemlomerje (87) / LR: geometria, riae [geometria] geometria, hitrόst za miriti zemgliu (221)
- FM: Historia – Povestnica, Dogodovština (88) / LR: historia riae, f. g. [cronica, historia] istoria pismo od suari prosciasti (229)
- FM: Pastoralis – Dušobrižje (88) / LR: pastoralis, & hoc le [di pastore] pastirski, ka, ko; za pastira (348)
- FM: Rethorica – Liporičje, Govorništvo (88) / LR: rethorica, cae, f. g. [rettorica, arte di ben parlare] retorika, hitrost od lipa gouorenia (421)
- FM: Theologia – Bogoslovje (88) / LR: theologia, giae, f. g. [theologia, scienza che disputa di cose diuine] bogosloustuo, znanie koie razlosgi od stuari bosgianstueni; theologia, theologiae, f. g. – rerum diuinarum scientia [theologia, scienza di cose diuine] teologia znanie od bosgii stuari (476)
- FM: Philosophia – Mudroslovje (88) / LR: philosophia, phiae, f. g. [filosofia] filosofia znanie narauski stuari (364)
- FM: Logica – Umoslovje (88) / LR: logica, cae; ars disserendi [dialetica: logica] logika nauk za razlosgiti dobro (287)
- FM: Gramatica – Slovnica (88) / LR: grammatica, cae, f. g. studium litterarum [grammatica, arte che insegna ben scruere, & parlare] grammatika, nacin za uciti dobro pisati, i gouoriti (223)

Ukupno je 26 natuknica (68,4 %) koje se u LR-u uopće ne navode[24], od kojih se u ER-u nalazi:

[24] Pseudographia, ae – id est falsa supputatio numeri (87), Psephisma, atis – Ustavljenje, Decret Naredba (87), Rapsodia, ae – Odtud, Odovud skupljene pisma (87), Rythmus, i – Slatko pivanje (87), Scava, ae – Zlamenje stvari došaste, škob. (87), Academia, ae – Velike skulle (87), Tragedia, ae – Žalovita Prikaza (87), Oda, ae – Pisma (87), Pean, nis – Pisma Junaštva (87), Dogma, ae – Občeni nauk, 2. Članak od virre, Pismo od Oblasti (87), Ephemeris, dis – Novina (87), Mathesis, is – Zemje mirenja Nauk (87), Dica, ae – Pismo s' kojimse poziva na pravdu (87), Comedia, ae – Prikaza (87), Chemia, ae – Lučba (87), Physiologia Naturalis – Prirodoslovje (87), Hydrotecnia – Vodomjerje (87), Tecnologia – Zanatoslovje (88), Liceum – Učiona Čovikoslovja (88), Humaniores Scholae – Čovičke Umetnosti (88), Poesis – Pesništvo (88), medica ars – Lekarstvo (88), Chirurgia – Ranarstvo

a) tri natuknice (11,5%) koje imaju isti navod i prijevod
b) osam natuknica (30,8%) koje uopće nisu navedene: Scava, ae – Zlamenje stvari došaste, škob. (87), Tragedia, ae – Žalovita Prikaza (87), Comedia, ae – Prikaza (87), Chemia, ae – Lučba (87), Hydrotecnia – Vodomjerje (87), Liceum – Učiona Čovikoslovja (88), Humaniores Scholae – Čovičke Umetnosti (88), Estetica – Liposlovje (88)
c) nema natuknica koje imaju različit navod, ali isti prijevod:
d) sedam natuknica (26,9 %) koje imaju isti navod, ali različit prijevod:
- FM: Pseudographia, ae – id est falsa supputatio numeri (87) / ER: „*Quint.* lažno pismo, krivotvoreni spis“ (2538, 2)
- FM: Psephisma, atis – Ustavljenje, Decret Naredba (87) / ER: „1. *Cic.* i *dr.* odluka, okončanje, odluka voljom naroda, 2. *Plin.* računanje“ (2537, 2)
- FM: Rythmus, i – Slatko pivanje (87) / ER: „*lit. muz. Quint. Cic.* i *dr.* ritam, ravnomjerno izmjenjivanje naglasaka u riječima stiha, ili elemenata zvuka; odmjerenost, skladnost, pravilnost u izmjenjivanju , ritmičnost“ (2852, 2)
- FM: Academia, ae – Velike skulle (87) / ER: „*Quint.* i *dr.* Akademija, 1. Akademov gaj blizu Atene gdje je poučavao Platon i Platonovci, 2. filozofska škola koju je utemeljio Platon, 3. *Cic.* okupljalište na Ciceronovu imanju, sagrađeno po uzoru na Platonovu Akademiju, 4. *Cic.* v. **Academica**, 5. *nlat.* društvo znanstvenika, književnika , umjetnika“ (66, 1)
- FM: Mathesis, is – Zemje mirenja Nauk (87) / ER: „1. *Cassiod.* učenje, izučavanje, 2. *Firm.* astrologija“ (1875, 1)
- FM: Dica, ae – Pismo s' kojimse poziva na pravdu (87) / ER: „*grč.* 1. parnica, sudski proces: **~am scribere alicui**, *Pl.* i *dr.* pokrenuti parnicu protiv nekoga, tužiti nekoga (…)“ (741, 1)
- FM: Chirurgia – Ranarstvo (88) / ER: „*grč. Cic.* i *dr.* kirurgija“ (452, 1)
e) osam natuknica (65,2 %) koje imaju različit i navod i prijevod:
- FM: Rapsodia, ae – Odtud, Odovud skupljene pisme (87) / ER: „**rhapsodia**, ***ae f*** *Nep.* rapsodija 1. pjesma rapsoda (…), 2. *muz.* fantazija na temu narodnih pjesama, skladba naglašene emotivnosti“ (2748, 2)
- FM: Pean, nis – Pisma Junaštva (87) / ER: „**paean**, ***anis***, *acc.* **Paeana *m*** 1. himna u čast Peana i drugih bogova (…), 3. (sic!) *Ov.* slavljenički poklik, 4. *lit. Cic.* stopa sastavljena od četiri sloga, jedan od njih je dug“ (2191, 2)
- FM: Dogma, ae – Občeni nauk, 2. Članak od virre, Pismo od Oblasti (87) / ER: „**dogma**, ***atis n*** grč. *acc.* ***a*** i ***am*** 1. načelo, princip, doktrina (…), 2. proglas, odredba“ (782, 1)

(88), Psycologia – Dušoslovje (88), metaphisica – Znanoslovje (88), Estetica – Liposlovje (88).

- FM: Physiologia Naturalis – Prirodoslovje (87) / ER: „**physiologia**, ***ae f*** *Cic.* fiziologija, znanost o prirodi, jedna od osnovnih bioloških znanosti koje svestrano proučavaju funkcije organizama“ (2335, 1)
- FM: Tecnologia – Zanatoslovje (88) / ER: „**technologia**, ***ae f*** tehnologija, znanost o načinima prerade i metodama izvedbe“ (3175, 2)
- FM: medica ars – Lekarstvo (88) / ER: „**ars**, ***artis f*** (…) **artes medicae** *Cic.* medicina“ (225, 1)
- FM: Psycologia – Dušoslovje (88) / ER: „**psychologia**, ***ae f*** *med.* psihologija (…)“ (2539, 2)
- FM: metaphisica – Znanoslovje (88) / ER: „**metaphysice**, ***es*** (i **metaphysica**, ***ae***) ***f*** phil. Metafizika, idealistička filozofija o biti svijeta“ (1909, 2).

Oko dvije trećine natuknica u FM-u (68,4 %) LR ne navodi, a razlike u prijevodu uglavnom se odnose na parafraze te razlike u tvorbi riječi prouzrokovane razvojem jezika i vremenskim odmakom FM-a i LR-a, pri čemu je zanimljivo da arhaističnije „zvuči“ prijevod FM-a nego LR-a, što se može objasniti i utjecajem zagrebačke škole na jezik bosanskih franjevaca 19. stoljeća (npr. „Liporičje“ – „Govorništvo/retorika“, „Mudroslovje“ – „filosofia“, „Umoslovje“ – „logika“, „Slovnica“ – „grammatika“). Od natuknica iz FM-a koje LR ne navodi čak ih se osam ne navodi ni u ER-u, dok se razlike u navodima odnose na grafijska odstupanja od klasičnoga latiniteta (postojane dvostrukoga suglasnika, *ae*/*e*, *i*/y, *c*/*ch*, *r*/*rh* te promjena deklinacije promjenom završetka riječi). Promjena u prijevodu uzrokovana je vremenskim odmakom, a razvoj jezika tijekom dvaju stoljeća uzrokovao je razlike između FM-a i ER-a. Povećani udio razlika između FM-a, LR-a i ER-a svakako je povezan sa specifičnostima znanstvene i stručne terminologije koje čini ovu skupinu.

3. OSVRT NA ANALIZU RJEČNIČKOGA FONDA

Navedena analiza ima dva dijela, prvi koji se odnosi na odabrane značenjske skupine koje sadrže natuknice vezane za crkvenu terminologiju (*De rebus Divinis aliisque*, *Res Ecclesiasticae*, *Res Sanctae*) te drugi dio koji se odnosi na opću terminologiju (*De Tempore*, *De Arboribus*, *Nomina materiarum studii*).

Budući da su i Lalić i autor FM-a (uz pretpostavku da je rukopis izrađen u samostanu) vezani za crkvu, odnosno franjevački red, bilo je očekivano da će u skupinama iz prvoga dijela analize biti veća podudarnost, a manja odstupanja:

Skupine s crkvenom terminologijom	Isti navod i prijevod	Različit navod i/ili prijevod	Nije navedeno	Ukupno	Isti navod i prijevod (%)	Različit navod i/ili prijevod (%)	Nije navedeno (%)
De rebus Divinis aliisque	27	16	38	81	33,33	19,75	46,91
Res Ecclesiasticae	21	6	24	51	41,17	11,76	47,05
Res Sanctae	5	4	12	21	23,80	19,04	57,14
Ukupno	53	26	74	153	34,64	16,99	48,36

Tablica 1. Odnos natuknica u FM-u i LR-u u skupinama vezanim za crkvenu terminologiju

Međutim, kako se vidi iz *Tablice 1.*, gotovo polovica natuknica iz FM-a nije navedena u LR-u. Iz navedene analize primijećeno je da LR uglavnom ne navodi sinonime koje navodi FM: *Diabolus*/*Satana*/*Daemnon*; *Arcus*/*Iris*; *Auster*/*Caurus*,/*Corus*/*Volturnus*; *Gutta*/*Stilla*; *Edicula*/*Sacellum*; *Thuribulum*/*Ioccera*/*Incensarium*; *Planeta*/*Paramenta*/*Casula*; *Icon*/ *Imago*/*Figura*; *Lampada*/*Lampas*; *Editimus*/*Editus*/*Mystagosus*/*Sacrista*; *Sacrum*/*Missa*; *Supplicatio*/*Rogatio*/*Processio*. Od ukupno 74 natuknice koje LR ne navodi, ER ih ne navodi tek devet: „Clyma, tis – Zrak pod nebbom", „Gaxia, ae (!) – Put mlični na nebbu", „Italo, nis – Ograda oko Miseca", „Stella Matutina, ae – Danica Zvizda", „Edicula, ae – Carkvica (56)", „Ioccera, ae – Kadionak (56)", „Editimus, i – Sakrištan (57)", „Editus, tui (!) – Sakrištan (57)", „Sinaxis, is – Pričeštjenje (58)". Iz ovoga se može zaključiti da je FM, koji je možda bio i *memento* nekoga novaka ili klerika, u velikoj mjeri vjerodostojan i pouzdan, ako se zanemare sve razlike pri navođenju imenica, koje se odnose na grafijska odstupanja od klasičnoga latiniteta (dvostruki suglasnici, *ae*/*e*, *i*/y, *c*/*ch*, *r*/*rh*, promjene deklinacije uzrokovane promjenom završetka riječi).

Za razliku od prvoga dijele analize, čije su skupine poprilično homogene, u drugome dijelu analize nalaze se skupine koje su značenjski heterogene: *De Tempore* kao primjer „svakodnevnoga" i „razgovornoga" jezika, *De Arboribus* kao primjer fitonima i botaničkih naziva te *Nomina materiarum studii* kao skup znanstveno-stručne terminologije, što se odrazilo i na udio i način zastupljenosti natuknica iz FM-a u LR:

Skupine s općom terminologijom	Isti navod i prijevod	Različit navod i/ili prijevod	Nije navedeno	Ukupno	Isti navod i prijevod (%)	Različit navod i/ili prijevod (%)	Nije navedeno (%)
De Tempore	18	16	23	57	31,57	28,07	40,35
De Arboribus	12	6	62	80	15	7,5	77,5
Nomina materiarum studii	0	12	26	38	0	31,57	68,42
Ukupno	30	34	111	175	17,14	19,42	63,42

Tablica 2. Odnos natuknica u FM i LR u skupinama vezanim za opću terminologiju

Kako je vidljivo iz *Tablice 2.*, najveća podudarnost očituje se za skupinu *De Tempore*, koja je čak i veća od podudarnosti svih skupina s crkvenom terminologijom, i pojedinačno i ukupno. Razlog može biti u Lalićevoj namjeri za praktičnom uporabom svoga rječnika. Najveća su odstupanja u skupini *De Arboribus*, što je i očekivano, ako se uzme u obzir da se fitonimi i botaničko nazivlje dosta razlikuju i unutar istoga jezika. Također, velika nepodudarnost očituje se i u skupni *Nomina materiarum studii*, zbog specifičnosti znanstvene terminologije i uopće Lalićeve potrebe da takvu terminologiju navodi u jednome „općemu" rječniku. Također, od ukupno 111 natuknica koje Lalić ne navodi, ER ih ne navodi 15, i to većinom iz posljednje skupine. S obzirom na razlike u prevođenju, u ovome dijelu analize posebno se očituje utjecaj zagrebačke škole na autora FM-a (npr. „Lučba", „Siloslovje", „Liporičje", „Mudroslovje", „Umoslovje", „Slovnica").

Uzimajući o obzir sve analizirane skupine, što čini oko 16 % ukupno rječničkoga fonda FM-a, može se zaključiti da LR ne navodi nešto više od polovice natuknica iz FM:

Sve analizirane skupine	Isti navod i prijevod	Različit navod i/ili prijevod	Nije navedeno	Ukupno	Isti navod i prijevod (%)	Različit navod i/ili prijevod (%)	Nije navedeno (%)
UKUPNO	83	60	185	328	25,30	18,29	56,40

Tablica 3. Odnos natuknica u FM i LR za sve analizirane skupine

Kada je riječ o postojanju natuknica iz FM-a u ER, u svim analiziranim skupinama nije ih evidentirano ukupno 24, odnosno tek 7 % od analiziranih natuknica.

ZAKLJUČAK

Na temelju kontrastivne analize fojničkoga latinskoga hrvatskoga rukopisnoga rječnika i trojezičnoga latinsko-talijansko-hrvatskoga rječnika fra Ludovika Lalića, a

uzimajući Marevićev *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik* kao mjerilo ispravnosti i vjerodostojnosti latinskih navoda, može se zaključiti sljedeće:
- budući da FM sadrži ograničen fond riječi i da je pisan prema značenjskim skupinama, njegova svrha bila je dopuna postojećega znanja kao priručni *memento*
- budući da se velika većina analiziranih natuknica (oko 93 %) iz FM-a nalazi u ER-u, on je svomu korisniku mogao biti koristan i pouzdan *memento*
- budući da se više od polovice natuknica iz FM-a ne nalazi u LR-u, a istovremeno se većina njih nalazi u ER-u, nepodudarnost se ne javlja zbog nepravilnosti u FM-u, nego zbog drugačije svrhe LR-a, koji je kao opći rječnik, i to trojezični, imao cilj pokriti sva područja „stvarnosti" te je izbjegavao ponavljanja (sinonime) ili „prespecifičnu" terminologiju (npr. znanstveno nazivlje)
- struktura rječnika po značenjskim skupinama potencira navođenje sinonimnih izraza, što se vidi po tome da FM navodi znatno više sinonima od LR-a, iako ima znatno manji ukupan rječnički fond
- razlike u latinskome rječničkome fondu rezultat su otklona u odnosu na klasični latinitet, koji je više vidljiv u FM-u nego u LR-u, što je očekivano s obzirom na razliku u vremenu njihova nastanka
- razlike u hrvatskome rječničkome fondu rezultat su razvoja jezika i proteka vremena od gotovo dva stoljeća između svakoga od analiziranih rječnika (FM 17. stoljeće, LR 19. stoljeće, ER 21. stoljeće).

Osim navedenih zaključaka, može se i zaključiti da oba rukopisna rječnika imaju velik potencijal za daljnja lingvistička istraživanja, i to ne samo u području (bosansko-hercegovačkoga) latiniteta.

THE FOJNICA MANUSCRIPT DICTIONARY IN RELATION TO LALIĆ'S DICTIONARY

Abstract

A significant part of Bosnian-Herzegovinian Latinity consists of linguistic works, grammars, and Latin dictionaries. Unlike grammars, which were mostly printed shortly after their creation and thus fulfilled their practical purpose, dictionaries remained in manuscript form, which is one of the reasons for their lesser representation in scholarly research. This paper analyzes the lexical corpus of the Fojnica Latin–Croatian manuscript dictionary (mid-19th century) in relation to the lexical corpus of the trilingual Latin–Italian–Croatian manuscript dictionary by Friar Ludovik (Ljudevit) Lalić (late 17th century). For the purpose of verifying and evaluating the lexical corpus of the Fojnica manuscript dictionary, the entries that are not recorded in Lalić's work were additionally compared with the entries in Marević's Latin–Croatian Encyclopedic Dictionary (2000). Taking into account the differences in structure, scope, and period of origin between the Fojnica manuscript dictionary and Lalić's manuscript dictionary, this analysis seeks to provide answers regarding the reliability and purpose of the Fojnica manuscript dictionary, as well as to acquaint the scholarly public with its specific features.

Keywords: Bosnian-Herzegovinian Latinity, Latin dictionaries, Fojnica manuscript, Ludovik Lalić, lexical corpus